

Unutulan Değerlerimizden Eşek

— S. COŞKUNER · 20 Ocak 2016

UNUTULAN DEĞERLERİMİZDEN “EŞEK”

Günümüzün gençlerinin çoğu eşeği bilmezler zannedersem. At kadar kıymetli olmadığı için hayvanat bahçelerinde yer ayrılmamış, özel haraları ve jokey kulüpleri de olmamıştır. Son günlerde “eşek sütü faydalıdır” söylemi, inşallah cefakar dostlarımızın hak ettikleri itibarı, bir nebze olsun geri getirebilir diye düşünmek istiyorum.

Bizim çocukluğumuzda eşeğimiz en iyi dostumuzdu. Hemen hemen her evde bir eşek olurdu. Evlerimizin altında veya yan kaydırmalarında onlar için özel küçük ahırlar, samanlıklar ve arpalıklar olurdu. O zaman kamyon yok, kamyonet yok, motorlu vasıta çok kıt ve herkeste yok. Bisiklet dahi lüks. Eşeklerimiz en iyi taşıma aracı, un-buğday çuvalı, odunlar, kasalar, küfeler, heybeler, insanlar, çocuklar hep eşek üzerinde taşınırdı. Üstelik at arabasının dahi gidemediği dağlara, yaylalara, patikalara ancak eşekler gidebilirdi.

Duyduğumuza göre karayolları dağlardan yeni bir yol açacağı zaman, muhtemel güzergahı belirlemek için, eşeği önce salarlar onun geçtiği yerden yol yaparlarmış.

Dağdan odun getirilecek, değirmene buğday götürülecek, değirmenden un getirilecek, ovoidan elma sandıkları gelecek, tütün tarlasından tütün küfeleri gelecek, uzun yollarda heybelerinde çocuklar taşınacak, semerinde ve terkisinde insanlar taşınacak... O zamanlarda eşek olmasaydı halimiz nice olurdu?

Her evin bir eşek almaya gücü yetmezdi. Zengin veya işi gereği eşeğe çok muhtaç olanların eşeği olurdu. Arada sırada eşeğe işi düşenler, eşek edinmezler yakın komşudan ödünç isterlerdi. Asla bunun bir bedeli olmazdı. O da günün birinde kendi elinden gelen bir işle komşusuna yardım ederdi. Bu konuda muazzam bir yardımlaşma ve paylaşma söz konusuydu.

Semer, eşeğin en önemli müstemilatı idi. Semer olmadan eşeğe hiçbir yük yüklenemezdi. Semercilik çok önemli bir meslekti. Onun için çok kıymetli ustaların dükkanları vardı. Bucakta “Semerci Mahmut” bir efsane sülalenin lideri idi. Semerin sırta gelecek yeri yumuşak beyaz keçeden, üstü siyah meşin deriden, kasnakları hilal şeklinde sağlam ağaçlardan yapılırdı. Yeni bir semer mis gibi kokardı.

Semerin üzerine monte edilen yaklaşık 10 metre uzunluğundaki urgan olmadan, eşeğin semerine hiçbir yük sarılamazdı. Bu urgan öyle ustalıklarla monte edilirdi ki, yükü kavrayacak olan iki taraf, binen kişinin ayak koyma yerleri, (attaki gibi özel ayaklık eşekte olmazdı), yükü iyice sarmalamak için urganın yedek kısmı, bu işlemi yapmak her yiğidin harcı değildi.

Yem torbası saman ve arpadan müteşekkil olarak semere asılı olurdu. Atlar gibi ağza alınan gemleri olmaz, sadece yularları olurdu. Yularlar sevk ve idarede kullanılamaz, yalnızca çekmekte ve bir yere bağlamakta kullanılırdı. Sevk ve idare semere binen kişinin elindeki bir çılık veya küçük değnek ile hafifçe vurularak sağlanırdı.

Eşekler genelde inatçı yaratıklardı. En ufak bir su birikintisinden, sestenden, gürültüden, diğer bir hayvandan, bövelekten, gövenden ürker ve hızla kaçardı. Böyle bir anda üzerindeki insan veya yük

Allah'a emanet... Attan düşen kaba döşsek, eşekten düşen kazma kürek sözü boşa söylenmemiştir. Eşekten düşmek, her zaman çok tehlikeli olmuştur. Eşekten tekme yemek ise, korkunç derecede tehlikeli idi. Çünkü, inekler tek ayakla teperken, eşekler çift ayakla ve ön ayaklarının üstüne iyice yükselip amuda kalkarak, arka iki ayağını bütün gücü ile birlikte vurarak teperdi. Bunun adına, çifte atma denirdi. Yerde yatırılan çoru çocuğu rahatlıkla çiğneyip geçebilirdi. (Onun için bebekler ya beşikte ya da salıncakta yatırılmış asla yerde yatırılmamıştır).

Göven diye bir arı-sinek karışımı bir mahluk eşeğin apış arası ve kuyruk altı gibi yumuşak yerlerini çok severdi. Yapıştı mı asla bırakmaz kanatıncaya kadar emer ve eşeği çileden çıkarırdı. Bu duruma maruz kalınca da saatlerce koşardı.

"Sabala kakmalı, oduna getmeli, eşşe güven yemeden, odundan gelmeli" manisini bilmeyen yoktur. Tabi güvenin aşırı sıcaklarda tebelleş olduğu da böylece anlaşılıyor.

Eşek, at, kedi ve köpek gibi eve veya sahibine sadık bir hayvan değildir. Başiboş bırakılmazdı. Yoksa kafasının estiği yere gider, eve de dönmezdi. Onun için işi bitip istirahate çekildiğinde, ya tek ayağından sikke ile örüklenir, ya da iki ön ayağı bir karış mesafeden bağlanarak tuşşaklanırdı.

Eşeğin yavrulamasına kunnamak denirdi. Eşek kunnadığı zaman dünyaya gelen sıp, öyle tatlı olurdu ki, insanların kendi yavrularını bile severken sıpaya benzeterek sevmelerinin bir hikmeti de bu olsa gerekti. Bu gün hala eskiler çocukları "eşşek sıpası seni" diye severler. Sıpar annelerinden hiç ayrılmaz, sık sık onları emerler ve sürekli sağa sola koştururlardı. Ama günün birinde delikanlı olduklarında onların da sırtına semer vurulurdu. Hemen semer vurmak imkansızdı, alıştırmaları gerekirdi. Aksi halde hızlıca kaçır giderdi. Bunun için semerden önce üzerine bir insanın binmesi gerekirdi. (Bir gün delikanlı olan sıpamızı alıştırmak için üzerine korku ile bindim. Yelesinden sıkıca yapıştım. Yavaş yavaş yürümesi için tıpışladım. Ne güzel yürüdü tam alıştırdım derken, alnıma konan bir sineği kovalamak için çalkılı elimi kullanınca, dövecek zannetti herhalde, öyle bir depar attı ki, ben rulo halinde bir iki ters takladan sonra hooooo yerde yarı baygın).

Eşeklerin görevi bitince hemen semeri (paldımı, kuskunu, golanı) sökölür, bir süreliğine serbest bırakılırdı. Çünkü eşek mutlaka annanırdı. Yani uygun bir yere yatacak, bir sağa bir sola hızlıca defalarca yuvarlanacak, tozu toprağa katacak, hızla kalkacak ve uzun süre silkelenmek için titreyecektir. Birisi söylenen sözü biraz zor anladığı zamanlarda, anladın mı diye sorarlar, anladım dendiğinde ise alacağı karşı cevap çok manidardır. "annadın ama semer ağaçlarını da kırdın". Yani, anlamak, annanmak ile eşleştirilmiş ve çaktırmadan anlama yetersizliği olan kişi eşeklikle suçlanarak iğnelenmiş olurdu.

Hayvan pazarında aynı sığırlar ve davarların olduğu gibi at ve eşeklerin de bir pazarı olurdu. İyi eşek iyi paraya satılırdı. Dört ayağına da nal çakılırdı. Nalbantlık da aynı semercilik gibi çok geçerli bir meslekti. İsimlerinin önüne ustalık nişaneleri de mutlaka konurdu. "Nalbant Süleyman" gibi.

Selam, sevgi ve dualarımla... Allah'a (cc) emanet olunuz...

20 Ocak 2016. Saat: 07.00. Antalya.

Yrd.Doç.Dr. Süleyman COŞKUNER

Kaliteli Yaşam Uzmanı